

SELENIĆ

UBISTVO S
PREDUMIŠLJAJEM

Romani Slobodana Selenića
KNJIGA 6

Od istog pisca:
MEMOARI PERE BOGALJA
PRIJATELJI
PISMO / GLAVA
OČEVI I OCI
TIMOR MORTIS

Copyright © Mejrema Selenić
Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

SADRŽAJ

UBISTVO S PREDUMIŠLJAJEM.	7
Predrag Palavestra: Poetika građanskog poraza / romani Slobodana Selenića	221
O autoru	243

**UBISTVO
S PREDUMIŠLJAJEM**

LJUBAVNI ŽIVOT
MOJE BAKE JELENE

EKNOLIDŽMENT

Ćuj mene – eknolidžment! Ko u pravoj knjizi.

Ali ja jesam pisac. Tačnije – oću da budem. I biću. Studiram dramaturgiju. Dakle – tu sam! Samo što nisam. Oma da kažem – neću da budem pismen pisac. Ja sam vukovac. Pišem ko što govorim. A govorim kako se meni sviđa, čoveče. Jesam i fotošljokor. Kao, umetnički. Ali to me nešto ne pali. Škljocam za lovu, kad moram.

Ovu knjigu – ako je isteram do kraja – neću ja napisati. Ja ću je skupiti. I sklopiti. Ako mi usput ne dosadi. Moraću, mislim, ponešto i da dodam, jer, mnogo je rupa, priznajem. Pošteno. Pola mi se prašta. Iz podnaslova (koji sam ja izmislila, kao i naslov) vidi se da je reč o zadatoj temi. A knjiga, kako god da je zdenem, biće sastavljena od pabiraka. Raznih. Ponekad, bojim se – biće i zbrdazdolisani. Nema teorije da to bude *Ana Karenjina*, jer je ono što sam našla u platnenoj kesi na dnu gadurinog ormara – zbrdazdolisano, napabirčeno, slučajno zaostalo iza života moje babe.

I zašto onda Eknolidžment, pitamo se mi, kad je taka i taka stvar? Ne znamo ni mi, ali, mnogo je šminkerski. Eknolidžment! Majti fani! Engleski i američki juniversiti profesors

su ljudi za eknolidžmentima. Vole eknolidžment više nego domovinu, čov. Dok ne zahvale polovini državljana USA i celoj bližoj i daljoj rodbini, ništa nisu uradili. Kome ti šrinkovi nisu sve „dužni“, i za šta se sve ne osećaju „obaveznim“! Neki glavonja dozvoli profi iz Sinsinatija da ga citira, a Amer časa ne časi, potegne aj viš tu eknolidž d korteos permišn, ili, lepo ga pogleda komšinica a on oma – maj tenks ar dju, i ta fora.

Pošto sam i ja, narafski (kako ja kažem, a znači – naravno), pisac, moram i da zahvaljujem, mada još uvek ne znam baš kome. Gaduri neću da zahvaljujem, normalno, jer je gadura. Onda, ili (lepše zvuči i više je nepravilno) – ondak, ni Jovanu za njegovu žvaku, ni Jeleni, za pismo, neću da zahvaljujem. Oni bi trebalo meni da zahvale, ako im, mojom zaslugom – jakako, bato! – život postane književnost – da se izrazim metaforično. A METAFORA, to su ti ona kolica na atinskoj železničkoj stanici na kojim amali prevoze prtljag od perona do tahija. Videla svojim očima. Pipnula metaforu. Pljunula u nju, kad niko nije gledao. Pa pošto Jovana i Jelenu metaforično preskačem, prvi kome ću da zahvalim jeste Kojović, koji mi, njušim već na početku posla, može mnogo pomoći da, kako to kažu profani, „ova knjiga ugleda svetlost dana“, jebote! Matori žvaće fenomenalno. Ima da ga izraubujemo do kraja. A govori, kao da čita! Nije normalno. Uključim kasetku, kasetka štrika, knjiga se sama pravi!

Zatim di otor višis tu tenk svome drugaru Sreti Periću, zvanom Gugutka, tačnije Gugutkinom tati, profanu na Istoriји, koji mi je obećao da ću moći da brknem po pandurskom arhivu iz četrdesete. Zvaće koga treba, veza pouzdana.

I kretenu, narafski, odajem priznanje, najviše zato što postoji, i što me, zasada, trpi. Ne bi da nije kreten.

Umalo da zaboravim: „beskrajno sam zahvalna“ privatnom izdavaču, kao, mom drugaru Đorđu Đuriću debelom, što u ova ratna vremena jebe ale i oće da štampa knjige o ljubavnom životu tuđih baba. Kaže, samo ti, Bulika (tako me zove), to sastavi, a dalje je moja briga, sister.

Okej. Kad je tako – ajd da probamo, pa kako ispadne!

I

Daklem, za početak – sedimo u *Plavom jahaču*.

Starac Kojović i ja. Okrugli stočić. Oker čaršav. Slonova kost stolice. Ko na San Mišu. Starac u krupnjaku. Okolo haos. Preplavili prekidači rada iz bermudskog trougla. Starac ih gleda setno. Primetila sam i ranije taj pogled lažnjak. Pedesetogodišnjaci nas gledaju opako. Jebeš me tužnu ako lažem. Ne svi, narafski. Osamdesetogodišnjaci se razneže. Zašto – pojma nemam. Matori ima možda i svih osam ban-ki. Ali – prav, čist. Po doteranim brčićima i her-katu vidiš da nije digo ruke od sebe. Leptir-mašna. Kamašne – keve mi gadure – bež kamašne na crnim lakovanim cipelama! Stari fijaker – govorila je moja baka Jelena, mlađa od Kojovića najmanje deset godina, jebote, a već četres godina prošlo otkad je umrla na Golniku!

Bojala sam se da je matori sve poboravio. Međutim – kaki! Mamino bistrence! Ništa njemu gužva u kafiću. On si priča svoje. Polako. Nema podrazumevanja – svaka rečenica s podmetom, prirokom i svim džidžama i bidžama. Nema „kao“. U Sremskim Karlovcima pre Hrista – dal ima neko, jebote, ko pre n.e. nije išo u tu gimnaziju? – retorika bila

obavezan predmet. Polago čovek govorništvo. Kada navodi nečije reči, menja registar na dugmetari. Glumi. Šmeker. Uživa. Baš ga briga za vreme. Uživam i ja. Baš me briga za vreme. Štrajk je. Uključila sam kasetku. Pijuckam kapućino. Slušam. Evo šta: pravo s kasete (skraćeno baj mi, narafski, ali – bez dodavanja):

STARAC KOJOVIĆ (1)

JA:

– Frka, dakle?

FIJAKER:

– Mislite...

JA:

– Zort.

FIJAKER:

– Vi, rekao bih, pitate da li sam se preplašio? Pa, kako se uzme, gospođice Jelena. Kada sam posle dugog dreždanja u čekaonici konačno pozvan u kancelariju, islednik je, ne dižući glave sa spisa, bez pozdrava, rekao samo: „Sedi.“

Kako da vam ga opišem, znatiželjna gospođice – a jeste znatiželjni, gospođice Jelena: ko se još raspituje za svoju pokojnu babu!... gde sam ono stao, da, ako me pamćenje ne vara, bio je mršav čovečuljak, znate, neugledan, nekako prašnjav, u uniformi, s kapetanskim oznakama na rukavu, verovatno mlad – oni su, znate, svi bili balavci – ali pušačke žute kože i s podočnjacima kao u ljudi koji iz detinjstva boluju od jetre. – Kojović, dr Branko Kojović? – pita me.

– Da.

– Ti si lekar?

– Ne, doktor sam filosofije.

Nikakav utisak to ne ostavlja na njega. U partizanskom žargonu, znate, govorili su svima ti, a kada su hteli nekog

naročito da uvrede, rekli bi mu da je „filozof“. Geačka posla.

– Dugo poznaješ Jovana i Jelenu, družu Kojoviću?

– Od kolevke. Stanovali smo na Senjaku kuća do kuće.

– Dakle, prijatelji ste.

– Pa, ne baš. Ja sam znatno stariji od njih. Već sam se bio zamomčio kada su njih dvoje pošli u osnovnu školu.

– Jesi li ih viđao za vreme okupacije?

– Retko. I nama i Arandelovićima su četrdeset prve konfiskovali kuće za potrebe Vermahta. Stavra Arandelović se sa decom preselio u svoju kuću u Krunskoj. Jelenu sam, posle četiri godine, počeo da viđam redovnije prošlog decembra kada je došla za prevodioca u *Tanjug*.

Ovo sam, gospođice Jelena, znate, malo lagao. I posle iseljenja sa Senjaka, opet smo, zahvaljujući slučaju, stanovali blizu – Arandelovići u Krunskoj, a ja u Hartvigovoj, i viđao sam ih gotovo svakodnevno. Istini za volju, više gospodina Stavru, ali vrlo često i dvoje mlađih Arandelovića. To, dabogme, nikako nisam smeo reći isledniku, jer bi neizostavno usledilo pitanje: „Kako su se držali za vreme okupacije“, a ja sam, eto, praveći se nevešt, baš to pitanje uspeo izbeći. I još nešto lukavo činim: stalno podvlačim da se viđam s Jelenom, eda bi me manje o Jovanu pitali. Kažem tako:

– Jelenu od njenog dolaska u *Tanjug* viđam svakodnevno.

– A Jovana?

– Slabo. Video sam ga tek usput, možda dva, možda tri puta. Sačekuje Jelenu posle posla, na uglu Frankopanove...

– O čemu si pričao s Jovanom?

– Prvi put kad smo se sreli, o Senjaku, o komšiluku... U sledećim prilikama, izmenjali bismo samo pozdrave.

I tako vam je to išlo, draga gospođice Jelena. Ne bih mogao reći da je kapetan islednik bio arogantan. Pre bih rekao – zgađen, što sve to mora da radi. Pun mu je kufer svega! Tako nekako. Jesam li preopširan?

JA:

– Ni slučajno.

FIJAKER:

– Nemojte se, molim vas, ustručavati. Slobodno prekinite starca kada se suviše raspriča. Dosadnim ljudima izgleda važno sve što su doživeli, makar i pre pola veka. Eto, bezmalo

– toliko je prošlo od isleđenja. A svega se sećam. Recimo – sve vreme razgovora nijedared me taj prašnjavi čovečuljak nije pogledao u oči. Izbegavaju tuđi pogled ljudi koji nisu sigurni u sebe, znate, ili oni koji podmuklo u rukavu drže kakvu skrivenu nameru. Ne znam koji je slučaj bio s mojim islednikom. Tek, gleda u spise ispred sebe i zaključuje:

– O Jovanu Arandeloviću, dakle, ne možeš ništa da kažeš.

– Gotovo ništa.

– A o Jeleni?

Tu se Kojović odjedared preseče! Prestravi se čovek zbog nečeg što još nije reko, a došlo mu u glavu. Pita:

– Vi, gospođice Jelena, želite baš sve da čujete o vašoj staramajki?

Ukočio se čovek načisto. A mene zatekao u pola gutljaja, pa ne mogu oma da mu odgovorim, mada svatam de je frka. Čim sam progutala, kažem:

JA:

– Naravno. Nema sekiracije. Samo si vi pričajte. Pa ja baku Jelenu nikad nisam ni videla! Avanti. Slobodno. Pričate priču o Isidori Dankan, čov.

Oma je oladio. Nastavlja, kao, ako je tako, sve je O.K. Stari je šećerlema.

FIJAKER:

– Neregularna vremena, gospođice Jelena, dibidus prosta, morate razumeti. Čujte vi samo, molim vas lepo, šta mene islednik pita za vašu baku Jelenu:

– Je l' se kurva?

Dabogme, gospođice Jelena, znao sam ja da odgovori na islednikova pitanja ne smeju biti samonastali. Međutim, nespreman za ovu prostotu, protiv svoje volje uzviknuh bez predumišljaja:

– Pobogu, ne!

I kazna je odmah stigla. Prašnjavi kapetan se obrecnu:

– A otkud si tako siguran? Nisi joj držao sveću!

Molim vas – nisam joj držao sveću! *Qualis vir talis oratio!* Kakav čovek, takva i beseda! Znade, gospođice, svašta smo doživeli, baš svašta, ponešto od toga vi danas ne možete ni razumeti. Promislite – Jelena je za mene bila dete, kao neka deset godina mlađa sestra. I sad, odjedared – da li se kurva! Na pamet mi nije dolazilo da nagađam, znate, o njenom ljubavnom životu! O Jeleni i Jovanu ja imam druga znanja. Jednom sam Jelenu presvlačio kada se upiščila u našem dvorištu, molim vas lepo! Pamtim, recimo, da oboje, ni mala Jelena, ni mali Jovan, dugo nisu umeli reći slovo „r“. Govorili su „j“, umesto, ili „i“. „Bjano, ja sam piva tjažila, pivo mene pope-nji na divo.“ I onda su – čudo neviđeno! – na dan polaska u školu, oboje progovorili „r“. Lepo, čisto. Oboje u isti čas! Obećao sam im još ranije po dinar kada prvi put namesto „dinaj“ kažu kako valja. I dao sam im. Da imaju za perece na velikom odmoru. Ja sam, znate, tada gospodin student, znate, žirado-šešir i kamašne, moliću lepo. Častim decu. Gde sam ono stao... da, dabogme: da li se Jelena Ljubisavljević-Arandelović kurva! Gde se to, zaboga, pita? Međutim, prostačka otvorenost prašnjavog islednika, ipak, ostavila je, znate, a da nisam ni znao u prvi mah, traga u mojoj svesti. Te noći, dugo budan na svom uskom krevetu, u potkrovlju Jevremove 27 – tamo sam, znate, kad su me izbacili iz moga stana u Hartvigovoj, dobio privremeni smeštaj, u kome, eto, stalno živim već pola veka – od mnoštva islednikovih pitanja

koja su se nekako tromo, a uporno, gomilala po meni – kao blato, znate, kao, da izvinite, balega – dakle, sve dok zora nije zabelela i dok me nije obrvao san, prevrtao sam po glavi samo ono o posumnjanom promiskuitetu moje male susedke Jeje sa Senjaka, alias lepotice, kolegice Jelene iz *Tanjuga*. Vidite kako je to čudno. I sada, pedeset godina kasnije, vi dolazite i pitate me da li znam nešto o ljubavnom životu vaše staramajke, o kojoj ja, dabogme, nikako ne umem misliti kao o staramajki. Ako smem da pitam, zašto vas baš to zanima, gospođice Jelena?

Vidim – ne zna matori za Jovanovo pisanije i za druge artije iz gadurine platnene kese. Ništa mu o tome ne govorim. Kažem:

JA:

– Otkud znam. Onako. U stvari, znam. Sve čuješ o svojoj baki, ali, da li je vrdala – nema teorije!

FIJAKER:

– Da li je Jelena, vanredno lepa devojka, imala kakvih ljubavnih avantura – ja to ne znam, gospođice Jelena, mada mi je, čim ste me upitali, pao na pamet Krsman, da, baš major Krsman Jakšić koga ste i vi, još u našem prvom razgovoru, telefonskom, pomenuli. Ne znam ja o tome mnogo, pa ću vam reći tek ono što sam zapazio, zapamtio i tumačio prema sopstvenom – pošteno vas upozoravam – nesigurnom nahodjenju.

Dakle, one noći posle isleđenja, a i sledećih dana, bome, pokušavao sam prizvati u pamet što više živih pojedinosti iz susreta Jelene i – koga drugog nego Krsmana Jakšića. Naravno, ma šta da se dogodilo, ili, mnogo verovatnije, nije dogodilo između mladog ratnog pobednika i lepe Jelene, to nikako ne bi moglo da se nazove „kurvanjem“. Tu reč je samo parti-zanski islednik u vartolomejskom Beogradu hiljadu devetsto četrdeset pete mogao izabrati. Međutim, prikrio bih od vas

punu istinu kada ne bih priznao da je neka – kako bih to nazvao... recimo – napetost, da, napetost, varničila između visokog, crnookog Krsmana – lep kao dvogodac arapske rase, ciganska sorta, tamne masti – i krhke, porcelanske gospođice Jelene u predratnoj, besprekorno beloj i savršeno uštirkanoj bluzi od češkog platna i stare prečanske čipke.

Tu se starac kao malo zanese. Misli nešto svoje. Gleda mene, pa onda Hajd park oko nas, kafić zatrpan prekidačima rada, pun ko dvajššestica posle naftne blokade. Ja ga puštam. Kao, čekiram kasetku. Blaupunkt štrika, nema problema.

FIJAKER:

– Gledam vas, lepa devojko...

Ja tu svatim da bi Kojovića trebalo nekad i prekinuti. Di mator čovek da laže! Ja lepa! Dupe ko naćve, patkasta, drombuljasta usta, ućebana kosa, poneki ljupki miteser na čelu... Probam da isteram stvar na šalu. Kažem:

JA:

– Ličim li na babu? – zezam se ja, a upiš-ćiča odgovara ozbiljno:

FIJAKER:

– Ne, ne bih rekao. I vi ste lepi...

JA:

– Di ja lepa! – kažem, ali se starac ne da prekinuti:

FIJAKER:

– ...ali niste... tako sigurni da ste lepi. Kao što je ona bila. I bez onog... kako bih to nazvao... onog naročitog prezira prema muškima koji sam prvi put otkrio baš u Jeleninom pogledu, a posle, još samo u nekoliko žena, uvek – velikih lepotica... Ali nisam na to mislio, gospođice Jelena, ne gledam vas zato. Gledam vas, gospođice Jelena, i pitam se da li vi... da li ove vaše lepe kolege, mlada gospoda studenti i revolucioneri, da li danas možete videti četrdeset petu, onakvu kakva je ona bila? Bojim se da ne možete. Vreme prevodi

epohu u legendu. Ružnu ili lepu, svejedno. Pričam vam sve kako je odista bilo, a opet ne govorim vam što bi trebalo reći. Reči se, čim spadnu s mojih usana, rasipaju, krive. Ne stare samo ljudi, znate. Stare i reči. Rađaju se iznova, oblikom neizmenjene, ali smučkane s novim podznačenjima, drugačije težine i promenjenog molekuskog sastava. Ma šta danas značila reč „partizan“, recimo, ona je četrdeset pete značila nešto sasvim drugo. Koliko se samoobožavanja, mržnje, laži, priča, uspomena, filmova, memoara slilo u tu reč za pedeset godina! Ne, vi ne možete znati šta je ta reč značila pre amalgamisanja. Dronjave partizane i Ruse u masnim ušankama i rasklimatanim kamionima, spiskove streljanih poznanika objavljene u *Politici*, *Tanjug* u zgradi predratne agencije *Avala*, Vladu Dedijera i šefa *Tasovog* dopisništva, pukovnika Morozova, majora Krsmana, mi koji smo, što bi rekla braća Hrvati, bili „nazočni“, ponećemo sobom u grob, a vi ćete prenositi u budućnost sliku o našem dobu stopljenu sa znanjima vašeg doba, govorićete o četrdeset petoj rečima, istim, ali rečima koje su četrdeset pete bile drukčije upotrebljavane. Evo, ja vas i vaše kolege revolucionere pokušavam da shvatim tako što vas neizbežno premeštam u reči moje epohe. A koje su spone, molim vas lepo, između ovih revolucionera i revolucionera na Beogradskom univerzitetu između dva rata? Pa vi na njih ne ličite. A ipak ste to: revolucioneri sa Beogradskog univerziteta. Isto se zovete i nešto ste sasvim drugo. Iz očiju onih mladih montanjara sijala je glad, zavist i surovost, neka nemilosrdna, dakle nepravedna i okrutna pravda.

JA:

– A šta sija iz naših?

Matori malo misli, pa kaže:

FIJAKER:

– Vi ste... okupani i frivolni. To je, dabogme, bolje nego biti gladan i surov.

Opet malo ćuti, pa pita:

– Govorim koješta?

JA:

– C! Sve vas čujem.

FIJAKER:

– Pitam se, eto, možete li vi, uz vašu, uz moju najbolju volju, pojmiti kako su čudno, kako su nespojivo različiti izgledali vaša baka Jelena prispela u *Tanjug* pravo iz francuskog zabavišta i Krsman Jakšić iz zaseoka Korlaće u nekoj planinskoj zabiti Kopaonika, tog decembra 1944. godine na drugom spratu *Tanjugove* zgrade u Frankopanovoj ulici? Krsman iz Korlaća, major Ozne, bog i batina, može šta pomisli, a pomišlja svašta! I lepa Jelena, senjačka princeza odrasla na zrnu graška, odjednom nesnađena u urušenom svetu, obožavani očuh čami na Banjici i čeka da bude izveden pred *Sud za suđenje zločina i prestupa protiv srpske nacionalne časti*, molim vas lepo, brat se tek vratio posle dva meseca prinudnog rada u Borskom rudniku i samo ga potpuna iscrpenost organizma privremeno štiti od slanja na sremsku klanicu!

Tek ih je jedno ludo vreme, gospođice Jelena, a ne i najbujnija mašta, moglo spojiti!

Elem, tu smo, na drugom spratu *Tanjuga*, u našoj sobi je toplo – i već ta reč „toplo“, vidite, ne može značiti vama što je značila Beograđanima te strašne zime. Ogrev je, znate, dnevna kazaljka na vagi života i smrti. Vi, primera radi, ne znate šta je „ozeblina“, a četrdeset četvrte smo ih svi imali po nogama. Toplo je u našoj sobi samo zahvaljujući providenju, čudu, jer se u podrumu zgrade – nju je, znate, u velikoj žurbi iselila nemačka agencija *Dojčes nahrihten biro* – zateklo nekoliko tona šleskog uglja. Poslednji put vas, obećavam, gnjavim prevođenjem reči iz jedne epohe u drugu: za pojam „šleski

ugalj“ ne postoje odgovarajuće reči u današnjem jeziku. Njegovo približno značenje mogli bismo dobiti ukrštanjem onog što danas znače reči platina, dojče mark, kavijar...

JA:

– Dizel bez bonova za nekog ko danas ima golf.

FIJAKER:

– Da, ako bez toga dizela nema života, i ako je blistavo crn, masno sjajan, bez imalo prašine, kao šleski ugalj! Što se mog ukusa tiče, znate, šleski ugalj spada među tri-četiri najljepše stvari na svetu. Čoveku je žao da ga gori. Skoro bi ga radije lizao, tako je lep! Znate, reč „voda“ ne znači isto beduinu i ribaru, mada istu stvar označava. Reč sneg znači Eskimu mnogo većitog snega. Reč sneg Kongolezu znači nešto bizar-no i neverovatno kao nebeska mana.

Dakle, u toploj sobi – razumite to kako hoćete i možete – decembra 1944. razmeštam listove Hell-vesti koje neumoljivo pristižu. AFP, UP, AP, DNB. Sovjetski SIB, kao i uvek, kasni. Vesti koje ocenim važnim dajem Jeleni, da ih odmah, sa lista, kako se to kaže među fah-majstorima, diktira dakti-lografu u mašinu. Međutim, nema daktilografa. Tog trenutka u *Tanjugu* jedino Jelena i ja radimo. Svi drugi su u hodniku kod ulaznih vrata, čekaju pukovnika Morozova, šefa *Tasovog* dopisništva koji je najavio posetu našem novom direktoru, Ivi Vejvodi.

Dolazi Rus! Tasovac! Kako da vam opišem ushićenje, strah i oduševljenje, nestrpljenje i strepnju...

JA:

– Recimo – u današnji *Tanjug* prvi put dolazi šef agencije vanzemaljaca koji su upravo osvojili našu planetu. Štima?

FIJAKER:

– Vrlo dobro, vrlo dobro, gospođice Jelena. Štima! Znate li da je tu reč, iz zagrebačkog žargona, čudnu u beogradskom, upotrebljavala i vaša baka?

Jebote! Drmnulo me to sa „štima“. Ne mogu da se setim otkud mi ta reč. Pokupila, valjda, na nekom letovanju. Međutim, brzo pribiram svoje krpice. Kao, nema veze, šala-komika:

JA:

– Spiritualna telepatija. Zen-budizam i psihoanaliza.

FIJAKER:

– Može biti, može biti. „Ima mnogo stvari između neba i zemlje, dragi moj Horacije...“

JA:

– A zašto baka Jelena nije išla da dočeka vanzemaljca?

FIJAKER:

– Nemojte misliti da je bilo bezopasno ne priključiti se kolektivu u takvoj prilici. Rekao sam Jeleni: „Direktiva je da samo ja ostanem na vestima“, ali je ona ćutala. „Moraš da ideš, Jejo“, rekao sam, a ona je i dalje ćutala. Šapnuo sam joj: „Znaš kako gledaju na tebe!“, ali ne vredi. „Gledaj na to sa smešne strane. Idi, zabavljaj se...“, pokušao sam još jednom, i tada mi je odgovorila, sećam se:

„Bih, Brano, zbog Stavre i Jovana, bih, ali još ne mogu.“

Eto vam, draga gospođice Jelena, rečenice koja je kroz pola veka, kroz stotine meseci i hiljade dana, doplutala, sačuvana kao u ledu, do ovog astala, da bi se danas ustanovilo kako ona više nikome u *Plavom jahaču* ne govori bilo šta! Kao ni avangardist Kandinski, zar ne?

JA:

– Pa, kako se uzme. Krleža ga je lično mrzeo. Ja ga volim.

FIJAKER:

– Upoznao sam ga.

JA:

– Krležu?

FIJAKER:

– Kandinskog. U Parizu. Trideset šeste ili sedme. On je slabo govorio francuski, a ja još lošije ruski. „Iber das gajstige in der kunst“. Čitali ste?

JA:

– Jok. I, šta biva, je li baka ipak otišla da vidi mečku?

FIJAKER:

– Jelena? Ni govora. Došla je mečka da vidi nju. Ne baš tako, ali ipak tako nekako. U neko doba, vanzemaljac, kako ste ga izvoleli prevesti na jezik sadašnji, pošao je, znate, u obilazak *Tanjuga*. Tako su stigli i do nas. Vrata je otvorio direktor Vejvoda, provirio, pa se zatim izmakao da propusti gosta, ako računamo samo Morozova; goste, ako računamo i njegovog pratioca, partizanskog majora Ozne, Krsmana Jakšića.

Kojović pravi pauzu. Onu iz karlovačke retorike. Pušta da to ime zvuči u tišini – ako o tišini može biti govora kad iljadu majmuna oko tebe u jedan glas bistri politiku.

– Drug Vejvoda nas je...

JA:

– Živ li je taj još uvek?

FIJAKER:

– Ne. Umro je pre nekoliko meseci. Moj ispisnik. Svi su umrli. Ponekad mi se čini da sam još samo ja živ. A svi su tako živi bili! Vejvoda, na primer! Španac, prvoborac, Vrhovni štab, Centralni komitet, sva bleh-muzika i trumpete onoga doba – a uzbuđen zbog Morozova ko neka kinderfajla kad pokazuje svoje štichenike, živahan, sav u pokretu. Važno mu je da nas ledeni tavariš iz *Tasa* povoljno oceni. Međutim, Vejvoda je, uprkos partizanskoj modi i prostačkim običajima novih osvajača sveta, bio uljudan čovek. Znao je da kaže neke reči koje su kod partizana izazivale podozrenje. Na primer – „dobar dan“. Ili – „izvinite“. On nas i Rusu predstavlja pomalo svečano, činodejstvujući. Prvo mene, šefa, pa Jelenu... i baš tu, draga moja gospođice Jelena, baš tu počinje

priča o junaštvu, ili ludosti, vaše staramajke, Jelene Ljubisavljević-Arandelović.

JA:

– Da se čuje!

FIJAKER:

– Odmah da vam kažem – ja nisam junak, znate. Junaštvo je u meni uvek izazivalo mali prezir. Junak je ili profiter ili precenjuje cilj zbog koga se izlaže opasnosti. Ja uvek radim što se od mene očekuje, nikad više, ponekad manje od očekivanog. Alzo, predstavljen sovjetskom pukovniku, razvlačim usta u osmeh pun optimizma i vere u budućnost, amblem, rekao bih, boljševičke duhovnosti, i drmam Morozovljevu ruku, prema ondašnjem običaju, dugo i jako, kako sam video da se u filmskom žurnalu s partijskim funkcionarima rukuju socijalistički graditelji privrednog giganta...

Toliko o meni. A sad da vidite šta čini vaša staramajka:

Pošto je pristojno, ali uzdržano, klimnula glavom gostima, gospođica Ljubisavljević-Arandelović je mirno nastavila da kuca na mašini!

Video sam kako je Vejvoda iskolačio oči u nedoumici šta da čini, kako je Morozov, ledeniji za jedan grad, ako je to moguće, zabeležio događaj i učesnike u svoj mozgovni policijski tefter, konačno, kako se Jelena sva predala poslu, u tom trenutku, rekao bih, namerno prelepa (umeju to lepote, kad hoće, verujte, znam šta govorim), anđeoski čednog profila, istovremeno, ako to možete zamisliti, devičanski čista i nepodnošljivo čvrsta, pravih leđa, istesana iz dijamanta. Antigona! Divim joj se u tom času zbog lepote. Malo joj zameram zbog junaštva. Međutim, možda u Jelene to i nije bilo junaštvo, već jedna njena, ne ustežem se da kažem – veštičija sposobnost „preveslavanja“, što bi rekli šatrovci. Odmah ću objasniti. Niko, naime, ama baš niko koga pozna- jem ne bi isterao onakvu političku nepodopštinu do kraja, a

bez posledica. Svako bi napravio makar mali ustupak. Reci-
mo – prekinuo začas kucanje i nasmešio se.

Ne i Jelena! Ne znam kako je to njoj polazilo za rukom, ali uvek jeste! U prilici o kojoj vam pričam, svi su, u mag-
novenju, izračunali da bi veći skandal usledio kada bi neko
pokušao narušiti svečanost trenutka ukorom kozletu koje
odskače u stranu sa kozje staze. Mnogo probitačnije za sve
bilo je ne zapaziti, i, svakako, ne tumačiti značenje kozletovog
ophođenja. Drukčijeg. Opasno drukčijeg. Uvek je, naime,
Jeja uspevala, sred njihove mlade i preke filosofije istosti, da
za sebe izbori pravo na različitost. Zna, tih meseci posle
oslobođenja, bilo je opasno odstupati u bilo čemu od narod-
nooslobodilačkih uverenja, pravila ponašanja, načina izražava-
vanja, mode, koje je partizanija, uporedno s vlašću, učvršćiva-
la u Beogradu. Zavičajni dijalekat – na najvećoj ceni su bili
crnogorski i lički – aktivistička neispavanost, rečnik *Istorije*
SKP boljševika, vojnički koporan i suknja do ispod kolena i
titovka s petokrakom na glavi – sve je to bio deo obavezne
alire, koju je manje ili više nevešto, ali uglavnom poslušno,
usvajao i preživeli ostatak građanskog Beograda.

Ne i kozle Jelena! Vaša staramajka. Namerno, napadno
drugačija, ona je svoja odudaranja u rečniku, oblačenju,
humoru, nekim naročitim darom, uspevala predstaviti kao
ličnu karakternu nastranost, a ne kao političko čifte. U tome
je bila tajna. Recimo, Jelena nije smela, razume se, da ljude
oslovljava sa „gospodine“ i „gospođo“, a nije, očito, mogla
preko usana da prevale obavezno „druže“ i „drugarice“.

I šta je jogunica izmislila?

Muškarcima je govorila „tavariš“, a ženama „drugarkata“!
Sumnjaju oni da je to neka kerefeka, ali ne smeju ništa da kažu
protiv ruskog i bratstveno-jedinstvenog makedonskog.

A oblačila se! Gospođice Jelena! Kosa mi se diže na glavi
i sada. Vi prosto ne možete razumeti šta je u to vreme zna-

čilo nositi astragansku bundu i muf, plisirane suknje, svilene
čarape, cipele sa štiklom, šešire sa necom – ne znam gde je
nalazila te stvari u pustom Beogradu koji je četiri godine sve
što ima menjao za brašno i svinjsku mast. Jednoga dana se
pojaviła na poslu, molim vas lepo, sa crnim mrežastim ruka-
vicama do lakata! Pita je Mileša Vučelić, kadrovik *Tanjuga*:

– Što ti je to na rukama, avetinja!

– Rukavice – kaže Jelena rasejano, neuzbuđeno.

– Vidim da su rukavice, no što su bušne?

– Nemam druge – kaže Jelena, pa joj ni to nije dosta, već
ozbiljno dodaje: – Rat je, oskudica, svi na front, sve za front,
drugarkata Mileša.

I prođe s tim. Progutaju. Prošla je tako, los, što bi rekle
Švabe, i s Morozovom. Mileša je rovarila, i neki drugi bigot-
ni – govorilo se tada – „svesni“ drugovi iz *Tanjuga*, takođe,
ali niko nije pokrenuo istragu o Jeleninom ispadu.

JA:

– A Krsman, kako je on gledao na Jelenino čifte?

FIJAKER:

– Ne znam. Nisam, znate, u tom času na njega obratio
pažnju. Pratio sam većma Morozova i Vejvodu. Znatno
kasnije Krsman nam je ispričao šta se dešavalo kada su visoki
gost i pratnja izašli iz naše sobe. Ledeni tasovac je zastao u
hodniku, začas nešto promišljao, pa upitao:

– Eta đevuška, krasavica – ana bespartijnaja?

Vejvoda je potvrdio izvinjavajućim sleganjem ramena i
objašnjenjem:

– Nedostatak kadrova. Treba nam, druže Morozove. Zna
engleski i francuski kao maternji srpski.

– Panjimaju, ja panjimaju – rekao je Morozov – a šta je
mislio i turio u izveštaj – priča Krsman cereći se – ne zna ni
baba Stanija.

Sećam se da sam tada upitao Krsmana:

- Drug Morozov je baš rekao „krasavica“?
- Reko – kaže Krsman, ma ne da je fali, neg s ironiju.

JA:

– Znači, Krsman se posle posete Morozova odomaćio kod vas.

FIJAKER:

– Da. Nije Krsman imao nikakva posla na drugom spratu, u našem odeljenju. On je pratio najveće glavonje, major Ozne, ej, krupna zverka da krupnija biti ne može! Ali – eto ga, u početku svaki drugi, svaki treći dan, a kasnije i nekoliko puta dnevno. Ne kuca na vrata, nego hrupi u sobu kao oluja i umesto pozdrava izvikuje neku žargonsku veselost epohe, blagonaklono, ali s visine njegove majorske i oznaške uznesenosti. Recimo:

– Radni elan na visini, drugovi i drugarice. Ako, ako. Nema odmora, dok traje obnova.

Ili:

– Šta kažu vesti, narode novinarski, jel pao Berlin?

Ili već tako nešto.

Krsman je bio lep, izrazito lep muškarac. Jeste da bi ga čovek mogao smatrati Ciganinom, ili Indusom nešto bleđe puti, ali – lepim Ciganinom, filmski lepim Indusom. Imao je crne, neverovatno crne i neobično sjajne oči. Visok, vitak. Koščata, jaka životinja, gospođice Jelena, bije snaga i nekakva, rekao bih, maćeca gipkost ispod njegove majorske uniforme od pravog engleskog štofa. Da li je bio već engleski? Decembra četrdeset četvrte? Jeste. Mislim da jeste. Još nisu postojali „Diplomatski magazini“, ali su već za sebe nabavljali ono o čemu su drugi mogli samo sanjati. U svakom slučaju, ispod engleskog štofa ili našeg, tek prska iznutra od neke prevelike razdraganosti. Ima u njemu života za selo ljudi! Miriše na kožu svog opasača, remenja i revolverске futrole. Govori očajno! Kako je sve do početka rata živeo u planinskom zase-

oku Korlaće i, od petnaeste godine, u Raškoj i Kraljevu, gde je izučio pekarski zanat, govori s jakim akcentom tog kraja. Nije se toga stideo. Rekao bih čak da je namerno zanosio na tu stranu, ili zato što je hteo istaći svoje plemenito plebejsko poreklo, ili, kako to umeju da čine obesne osobe, zato da bi pokazao oholost prema Beogradu i građanima:

– Ne zavijam ja po raški zato što n'umem po vaški, već zato što je po naški lepše – govorio je isceren, pun neodoljive životne radosti – bezrazložne, radostan što je preživeo rat, uveren da je voljen i da ga niko ne može zlo pogledati. Osim klasnog neprijatelja, dabogme, ali on se kod njih, znate, nije računao među ljudska bića.

Sve uzrečice su mu bile seljačke, seljački kazane, često živopisne. Neke su mi do danas ostale u uvetu. „Živem čoveku mlogo treba“, rekao bi često, i bez pravog povoda, više kao poštapalicu u govoru. Ili, jednom, komentujući tek pripeli Čerčilov dugački, po njegovom mišljenju i predugački govor: „Velika mu glava nosi malu pamet, pa zvrji.“ Molim vas – reći to za jednog Čerčila! Komunisti su hulitelji, skrnavitelji. A kada bi ga neko pitao kuda je krenuo, seljački šeret i policijski tajanstvenik odgovarao je: „Na vašar, da kupim oci opance.“

Svi smo mi, naravno, znali da major Krsman svraća na drugi sprat zbog Jelene. Ni on to nije krio, mada je za svaku posetu ipak nalazio kakvo opravdanje, znate. Jednom donese kafu. Čudo neviđeno, jer ni divke u Beogradu nema. Pa čokoladu. Pravu. Nesl. Niko je nije video od pre rata. Ili – zanima se, da se Vlasi ne sete, za poslednje vesti, ali i ne sluša naslove koje mu čitam, jer sve vreme vreba zgodu da se obrati Jeleni. I svi to vide – vidi se sa dvanaestog sprata *Albanije!* I svi to znaju.

JA:

– Osim Jelene.

FIJAKER:

– Upravo tako! Jeja o tome nema ponjatija, kao da je, što kažu, iz druge nahije. Ona nije odbojna prema Krsmanu. Još manje bi se moglo reći da je ljubazna. Nije međutim ni neljubazna. Jelena je pristojna i rasejana. I daleka, daleka, ne možeš do nje glasom dobaciti! Priča ona s Krsmanom, odgovara na njegova pitanja, pribrano, kratko, ali s neakvom sanjalačkom odsutnošću bezopasne ludakinje – ne znam, gospođice Jelena, kako bih to bolje opisao – ostaje nedodirljiva, ne samo za udvaračke dvosmislice u govoru lepog, veselog Ciganina, već i za svaki njegov pokušaj prijateljskog približavanja.

JA:

– Korida, znači?

FIJAKER:

– Nisam siguran da sam razumeo.

JA:

– Da l draži frajera, il oće da ga noktira?

FIJAKER:

– Eh, draga gospođice Jelena, kada bih znao pouzdan odgovor na to pitanje, ja bih o vašoj staramajki znao mnogo više nego što sam ikada uspeo saznati! Krsman je, znate, bio čuven sa svojih ljubavnih uspeha, i lomio je lomljiva – nisu li, gospođice Jelena? – ženska srca lako i muški bezobzirno. Mladi pobjednik. Lep. Jak. Mio i opasan. Romantičan. Krvav, umoran od ubijanja. A tek mu dvadeset šest godina! Ubio – govorili su – hiljadu ljudi i obljubio hiljadu žena. Brojke, gospođice Jelena, dabogme, i ne moraju biti tačne, ali glas koji je majora Ciganina činio u očima žena – ma šta one htele da priznaju – još poželjnijim. Masovno, i javno i tajno, uzdisalo se za Krsmanom i u *Tanjugu*, pa je Jelenina ledena odbojnost, sasvim bliska i slična uvredljivoj ravnodušnosti, do paroksiзма razjarivala brojnu žensku populaciju naše agencije.

Jelenu su, doduše, žene mrzele i pre nego što se Krsman pojavio u *Tanjugu*. Mrzele su je zato što je bila žena koju žene prosto ne mogu voleti. Ima takvih žena, znate. Prođu kroz život obožavane od muških, a ne steknu prijateljicu. Čak ni bližu poznanicu. Jelena ih nije imala. Nijednu. Družila se isključivo sa bratom Jovanom. Koji joj, kao što znate – sve kod Jelene mora biti drukčije i naopako – nije brat, koji joj nije čak ni rod, mada su rasli i živeli srasli, kao sijamski blizanci. Elem, kada se Jeleninoj urođenoj nesposobnosti za ženska prijateljstva doda užareno zanimanje koje je za nju pokazivao princ iz partizanske bajke, a tome pride i Jelenino sanjalačko prenebregavanje prinčevog postojanja, možete, draga moja gospođice, i sami zamisliti kakav se, uglavnom uzdržani i tim razorniji jed skupljao u ženskim dušama posramljenih lepota iz *Tanjuga*.

JA:

– A Krsman? Dal je i on bio posramljen?

FIJAKER:

– Krsman je, na moje oči, znate, prolazio pravu ljubavničku Golgotu, put poniženja, ne preskačući nijednu stanicu Via Dolorose! Bilo vam je to, odista, kao u bioskopu. Veoma me je zabavljalo da uočavam kako, vrlo brzo, zapravo, prelazi iz jednog duševnog stanja u drugo.

Na početku – ciničan:

Iz svetlih očiju vrca mu bezobrazno pitanje: „Zašto se opireš kad znaš da ćeš se predati? Zar ne vidiš kako sam lep i jak?“

JA:

– A Jelena?

FIJAKER:

– Jelena ne primećuje da joj je pitanje postavljeno.

Potom dolazi čuđenje:

– Pazi, pa ova gospođica me zaista ne mari! Zašto?

To pitanje je, verovatno, bilo podvučeno jednim potisnutim potpitanjem: – Jel zato što sam pekar, seljak, iz Korlaće?

JA (glupo, opet):

– A Jelena?

FIJAKER:

– Jelena ne odgovara, nevino gleda kroz Krsmana.

Onda Krsman gubi živce, postaje besan i prost:

– Ne volim, brate rođeni, ufitiljenu žensku, gospodsku „šmizlu“, što bi reko moj pobratim Zdenko iz Zaprešića, od taki mož samo triper da zaradiš – više preko cele sobe.

Jelena kaže meni, ali tako da svi čuju. – Brano, budi ljubazan, otvori prozor. Provetri.

Krsman postaje opasan:

– Ti, Milesa, malo bolje da pripaziš ko ti se sve nafukljao u ovi *Tanjug!*

Jelena polazi prema vratima, usporava korak prolazeći pored Krsmana s najslađim osmehom na usnama, izazovno ga gledajući pravo u oči sve dok ne izađe iz prostorije.

Znake najozbiljnije opsednutosti Jelenom Krsman je počeo da pokazuje u januaru četrdeset pete. Na drugarskoj večeri povodom dočeka Nove godine zaveo je Milesu, postala mu je ljubavnica na desku za razvrstavanje vesti. Ponosna na svoj uspeh, i puna čegrsti spram Jelene, Milesa je stala dolaziti u naše odeljenje šepureći se kao paunica. Za Krsmana je, sećam se, govorila – „moj čovek“. Svi su to slušali i čuli.

Osim sanjalački odsutne, bezopasne ludakinje Jelene.

Već krajem januara Krsman prelazi pretposlednju, trinaestu stanicu svoje ljubavničke kalvarije: postaje unezveren. Grenlandska ravnodušnost Jelenina učinila je smešnim njegovu kamaranje s Milesom. Krsman počinje da mrzi i kinji našu svemoćnu kadrovkinju. Kada ju je jednom čuo gde kaže „moj čovek“, ošamario ju je naočigled svih.

Zastao nam je dah.

Svima.

Ne i Jeleni. Ona prosto nije zapazila da se u sobi dešava nešto neobično. Tako vam je to bilo. Mučenički i mučiteljski strip u četrnaest svetih slika.

JA:

– I šta bi u četrnestom nastavku?

FIJAKER:

– Trijumf krotiteljke! Posle dvonedeljnog odsustvovanja, u naše odeljenje je ušao jedan skrušen čovek, jedan mucavi, nesigurni, zaljubljeni nespretnjaković koji se, u razgovoru s Jelenom, trudi da govori bez svog kopaoničkog akcenta.

JA:

– A Jelena?

FIJAKER:

– Jelena daleka, daleka, ne možeš do nje glasom dobaciti!

JA:

– Dakle, ipak korida. Štrojenje. Pretvaranje partizanskog pastuva u običnog srpskog vola.

FIJAKER:

– Može biti. Međutim, tu nije kraj priče. Njen najčudniji deo, makar što se mog mišljenja tiče, tek sledi. Ubrzo, krajem januara, ako me pamćenje ne vara, Jelena će učiniti nešto neverovatno, postupak u punom neskladu s njenim ponašanjem, s njenim prkosom, s njenim kraljičanskim previđanjem lepoga majora.

JA:

– Narafski! Ipak, znači, došlo do naledapoleganja?

FIJAKER:

– Ne, pobogu, ne! Prebrzi ste, gospođice Jelena. Uostalom, kako bih ja o tome mogao svedočiti? Ne dolazi, makar što se mog znanja tiče, ni do kakvog „naledapoleganja“, već – u međunarodnom pravnom rečniku bi se reklo – do priznavanja Krsmana od strane Jelene.

JA:

– Uto stiže kafica!

FIJAKER:

– Sad ćete čuti, samo malo strpljenja. Bili smo, znate, sami u sobi, Jelena i ja, kada je naišao major lepota i započeo neki okolišni, nervozni, nesigurni razgovor o političkoj situaciji, valjda. Ništa neobično, rekao bih, znate. Međutim, do tada uvek sanjalački odsutna Jelena, na moje zaprepašćenje, prekida naš razgovor pitanjem gromovite neočekivanosti. Kao da je mrtav progovorio, kao da se iz nekog dalekog carstva usnulih vratila u javu, čvrstim glasom upitala je:

– Da li biste, majore – ne kaže druže, vrlo se dobro sećam, ali ne kaže ni njeno posprdno taviš; naravno, persira mu, jer nikome u *Tanjugu*, osim meni, Jelena nije govorila ti, dakle – da li biste, majore, mogli doznati gde se nalazi, i kad će biti suđen, moj očuh Stavra Arandelović?

Toliko me je, draga gospođice Jelena, zapanjilo Jelenino pitanje, da nisam ni stigao da se čudim što Krsman odgovara odmah, kao zapeta puška, kao da je odavno pripremio odgovor na pitanje očekujući da će mu biti postavljeno:

– U zatvoru je. Na Banjici. Sudiće mu, ne znam kad. Kad završe istragu.

Uto naiđe moj kreten. Stao pored stola, naslonjen na štaku.

– Što ne sedneš? – pitam ga.

Kreten gleda oko sebe. Beznadežno. Prekidači, ili, što kaže Kojović, „revolucioneri“, zauzeli svaki pedalj *Jahača*, nema de igla da padne. Kažem kretenu:

– Promuvaj se s tom štakom. Možda će te narod pozlatiti nekom stolicom.

Kreten ode da se muva, a starac pita:

– Gospodin je...

– Kretena sam našla u parku. Na klupi. Pre mesec dana. Došo iz Moslavine.

Kojović me gleda belo. Nezgodno matorom. Pita, da bi nešto pito:

– Moslavine? Gde je to tačno?

– To niko ne zna. Lično mislim da to i ne postoji. Izmislio kreten. Da bi imo zavičaj.

– Je li on to ranjen u ovom ratu?

– Da – kažem. – Divljak. Jede malu decu. Katoličku. A lep. Ko tele.

Kreten se vratio sa stolicom i seo između mene i Kojovića. Štake prislonio uz astal. Svatam da od razgovora više nema ništa. Vatam kretena za podbradak, odižem mu glavu i pitam starca:

– Zar nije lep?

Starcu neprijatno, pa zabrza:

– Kako da ne, kako da ne. Iuventus ventus.

– Pljunuto tele! – kažem, a kreten se smeši, dobar ko budala.

Kojović, međutim, zna šta je red:

– Dozvolite da se predstavim – kaže – ja sam doktor Branko Kojović, gospodine.

Kreten pruža ruku, ali se ne predstavlja. Zbunila ga ja. Ne ljuti se on na moje zajebavanje, ali nikako da se navikne. Opominjem ga:

– Kaži čoveku kako se zoveš.

– Bogdan Bilogorac – kaže kreten.

– I vi ste student, gospodine Bilogorac?

– Studirao sam u Osijeku. Sada sam vojnik. Artiljerac.

Obraćam se Kojoviću, ne jebem kretena:

– Ja sam kretenu rekla: ako ponovo ode da se bori za srpstvo – i tu tede da kažem – jebalo ga srpstvo, Moslavina i Rastko Nemanjić, u monaštvu nazvan Sava – ali nekako ne

mogu da psujem pred Kojovićem, ne ide uz bež kamašne, pa kažem – meni neka se ne vraća. Nek pogine herojski u bici za čuvenu Grđevicu-fortres.

– Nemoj tako, Jelo, nevolja te odnijela – kaže kreten pre-korno, ne zbog svoje pogibije, znam sto posto, boli njega patka za sebe, nego zbog srpstva i zbog onog u monaštvu nazvanog. Kreten je nenadjebiv, keve mi gadure.

Međutim, vidim ja da tu nema više ništa od priče, pa komandujem pokret. Bilo već kasno, a kretena vodim na previjanje sve u neka pekarska vremena.

Kako smo digli dupeta, prekidači nagrnuse da apišu naše stolice. Zamal da obore starca i mog ćopavka. Ali izvukosmo žive glave.

Olz vel det ends vel.

II

U stvari, kreten mi je dao ideju da napravim knjigu. Ne baš – dao ideju. Još kad sam prvi put pročitala tekst mog deda-ujaka Jovana, pre pet godina, daklem, mislila sam, nekako, treba nešto uraditi. Trune u kesi na dnu ormara, i ta i druge artije. A u artijama, nema brineš – „život piše romane“. More, šta pričam, kaki piše – već ih napiso. Gotov roman u platnenoj kesi. I ondak – nije o bilo kome, već o mojoj babi Jeleni, o mom deda-ujaku Jovanu. Međutim, ne znam ja baš tačno ni šta je to što je Jovan napisao, ni kako je to što je napisao u kesu dospelo. Ne znam ni da li bi Jovan teo da objavim to što ne znam baš tačno šta je. Ne znam ni šta bi moja baba rekla da objavim njeno pismo, koje, izgleda, nikad nije ni poslala. Šta bi rekla gadura, narafski, boli me štikla. Nju tada, pre pet godina, neki mesec više, mrzim koliko god mogu.

Ali nije sada o tome žvaka. Frtoknem ja Jovanov tekst – pisan mašinom, bez proreda, bez ijedne ispravke olovkom, zaheftan šnajderskom špenadlom, artija žuta po ivicama, nije običan format, već duži, i uži – nazad u kesu među druge artije. Ne uradim ništa. Kao i obično. Ali me kopka. Kopka me da postanem pisac, a kopka me i šta je sve bilo i šta nije